

ПОЛІКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

УДК: 327+371.15+372.461

Біда О.А.

У статті досліджено феномен полікультурної компетентності у взаємозв'язку з професійною компетентністю майбутнього фахівця соціономічного профілю, розкрито зміст категорій «компетентність», «професійна компетентність», «полікультурна компетентність». Доведено, що полікультурна компетентність є обов'язковою складовою структури професійної компетентності фахівця.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, полікультурна компетентність, майбутні фахівці соціономічної сфери.

ПОЛИКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ- БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЫ

В статье исследован феномен поликультурной компетентности во взаимосвязи с профессиональной компетентностью будущего специалиста социономического профиля, раскрыт смысл категорий «компетентность», «профессиональная компетентность», «поликультурная компетентность». Доказано, что поликультурная компетентность является обязательной составляющей структуры профессиональной компетентности специалиста.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, поликультурная компетентность, будущие специалисты социономической сферы.

MULTICULTURAL COMPETENCE AS PART OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS - FUTURE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF SOCIONOMY

Bida O.A.

The phenomenon of multicultural competence in relation to the professional competence of future specialists in the sphere of socionomy has been considered in this article. Also the content of the categories of «competence», «professional competence», «multicultural competence» has been revealed. It is proved that multicultural competence is a compulsory quality of specialist's professional competence.

Keywords: competence, professional competence, multicultural competence, future specialists in socionomy.

Актуальність дослідження зумовлюється спрямованістю сучасної педагогічної науки на реформування освітньої системи внаслідок глобалізаційних процесів у нашій країні. У контексті інтеграційних змін і впровадження Бо-

лонського процесу в освітню систему України володіння полікультурною компетентністю стає невід'ємною складовою професійної майстерності сучасного кваліфікованого робітника професії «Людина-Людина», оскільки сучасні тенденції розвитку світового суспільства у соціальному, культурному, економічному та політичному аспектах призвели до формування міжнародного багатокультурного соціуму.

Об'єктивна потреба перебудови змісту професійної освіти на полікультурній компетентнісній основі зумовлює необхідність звернення до принципу культуровідповідності, що передбачає уважне вивчення цінностей рідної та іншомовної культур. У сучасних умовах одним із актуальних напрямів, в якому має рухатися педагогічна наука, є підготовка кваліфікованих фахівців, котрі повинні мати таку наукову картину світу, яка давала б можливість здійснювати свою професійну діяльність в умовах полікультурної реальності.

Слід зауважити, соціокультурні умови нашої країни визначають полікультурність важливою складовою професійної діяльності працівників галузі «Людина-Людина», тому однією з нагальних проблем, що постала сьогодні перед сучасною педагогічною теорією і практикою, є формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, випускників вищих навчальних закладів.

Оскільки фахівець соціономічної сфери має виконувати свої обов'язки, працюючи в різних службах підприємств, організацій, відомств, в освітніх, культурних і дипломатичних установах, будинках, мікрорайонах або зонах соціального обслуговування сімей, а також займаючись приватною практикою тощо, слід зазначити, що соціальний працівник реалізовує названі функції не лише при роботі з окремим клієнтом, а й у роботі з групою, громадою, національними меншинами, з певними категоріями населення, зокрема іноземцями-біженцями, у центрах реабілітації, притулках і відділеннях соціальної допомоги тощо. Отже, володіння полікультурною компетентністю стає невідривною частиною професійної майстерності спеціаліста, який має працювати на різних рівнях реалізації соціальної політики держави, а саме: на рівні управління, матеріально-технічного і правового забезпечення, освіти, охорони здоров'я й безпосередньо практики соціальної роботи тощо.

Відтак, з особливою гостротою постає потреба подолання негативних тенденцій минулого, що вкоренилися у практиці підвищення кваліфікації майбутніх кадрів та виведення освіти фахівців на якісно новий рівень, що передбачає впровадження нових підходів до визначення цільових пріоритетів полікультурного навчання, формування його змісту, вибору технологій, організації та управління.

Зважаючи на актуальні тенденції розвитку професійної освіти, було визначено **мету дослідження**: за результатами категоріального аналізу термінологічної тріади «компетентність – професійна компетентність – полікультурна компетентність» довести концептуальну значущість полікультурної компетентності в системі підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю на засадах компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив наявність наукових досліджень проблематики компетентності, що була висвітлена у наукових працях Н. Бібік, Є. Бондаревської, Б. Гершунського, Н. Запрудського, Н. Розова, А. Хуторського, А. Щекатунової та інших учених. У наукових розвід-

ках авторів компетентність пов'язується з рівнем освіченості фахівця і його загальнокультурною компетентністю, а також розглядається як складова система, що включає знання, уміння, навички та професійно-важливі якості спеціаліста.

Проблематику компетентнісного підходу на різних етапах наукового пошуку студіювали Дж. Баррет, Р. Боятзіс, Р. Вагенаар, Е. Вернер, Ч. Вудраф, Т. Дюран, Д. Мак-Клелланд, Р. Мірабл, С. Савіньйон, Ю. Хабермас, Д. Хаймс, Н. Хомський, В. Хутмахер, Г. Х'юбер та інші. Вагоме значення для нашого дослідження мають наукові напрацювання учених, що стосуються феномену полікультурної компетентності. З-поміж таких досліджень особливе значення має концептуальна позиція вітчизняних (І. Бех, О. Дубовік, О. Сухомлинська та інші) та зарубіжних учених (П. Вебер, О. Джуринський, І. Кушнір та інші).

Аналізуючи сучасні зарубіжні дослідження, можна зробити висновок, що дослідницька діяльність в області вивчення полікультурної компетентності активізувалася у 80-90 роках ХХ століття. Певний внесок зробили Г. Бейкер, Д. Бенкс, С. Бенкс, У. Боос-Нюннінг, Х. Гепферт, Д. Голлнік, Р. Гарсія, К. Ірвін, В. Міттер, Т. Рюлькер, Д. Хоуп, У. Шмідт та інші вчені. Проблема формування полікультурної компетентності засобами іноземної мови висвітлюють у дослідженнях О. Першукова, В. Сафонова, П. Сисоєв, А. Солodka та інші вчені.

Проте, професійна компетентність майбутніх фахівців соціономічної галузі діяльності все ще залишається предметом наукових досліджень науковців різних напрямів.

Виклад основного матеріалу статті. Розкриття змісту термінологічної тріади *«компетентність – професійна компетентність – полікультурна компетентність»* відображає послідовне розкриття термінів від загального до конкретного, де загальним є поняття «компетентність».

У Державному стандарті базової загальної освіти зазначається, що *компетентність* є набутою у процесі навчання інтегрованою здатністю того, хто навчається, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Звернення до довідникових джерел доводить, що переважна більшість науковців уже визначилась із концептуальною позицією щодо термінологічного розмежування основних категорій («компетенція», «компетентність»). Причому, академік І. Зязюн послуговується системою ustalених категорій, якот: «кваліфікація», «компетентність», «компетенція», зауважуючи, що саме *кваліфікація і компетентність* є своєрідними соціально-трудовими характеристиками, що задають межі й рівень функціональних дій у професії. Вони визначені нормативно і контролюються соціумом у ході різних атестаційних актів [4].

Отже, компетентність розглядається О. Пометун і Г. Селевко як загальна здатність людини, що набувається у процесі навчання, як сукупність особистісних властивостей, як освітній результат, що проявляється у готовності людини до життя і професійної діяльності [8], [9]. Узагальнюючою рисою даної термінологічної тріади є інтегральна якість цього феномену, його ґрунтовність на знаннях та досвіді, набутих у процесі навчання суб'єкта. На думку Г. На-

заренко, «компетентність» є особистим інтегрованим утворенням, що включає смислові, світоглядні, операційно-діяльнісні елементи та зв'язки між ними [5].

В контексті нашого дослідження значний внесок зробила вчена Л. Перегяга [6], в роботах якої професійна та полікультурна компетентності розглядаються як однопорядкові елементи у системі загальної компетентності людини. При цьому вони взаємопов'язані одна з одною та з іншими елементами компетентнісної системи. Відповідно науковій позиції авторів Є. Степанова та І. Демури полікультурність є складовою або засобом вияву професійної підготовки людини. Зокрема, Є. Степанов розглядає полікультурну компетентність як інструмент прояву професійних якостей фахівця, що можуть повноцінно проявлятися за умов формування особистісних рис, затребуваних у будь-якій професії: порядність, відповідальність, довіра, чесність, справедливість, толерантність, культура міжнародного спілкування тощо, і складають основу професійної поведінки фахівця [10].

На основі аналізу поглядів І. Демури на проблему професійної компетентності можемо зробити висновок, що автор також встановлює тісні зв'язки між професійністю фахівця та рівнем його полікультурної підготовки. Професійна компетентність, на думку автора, це система явищ, що включає знання, вміння, навички (професійні компетенції широкого спектру) та професійно значущі якості особистості, що забезпечують виконання професійних обов'язків (професійні компетенції вузького спектру). Отже, необхідність полікультурної обізнаності фахівця простежується у змісті виділених автором професійних компетенцій широкого спектру: глибоке розуміння соціальної реальності, гармонійна інтеграція в соціальний контекст, участь у спільній діяльності [2].

Вітчизняна дослідниця Г. Суткевич, вивчаючи проблему формування полікультурної компетентності майбутніх політологів, дійшла висновку, що формування даного феномену відбувається за умов адаптації до контексту національної та іншомовної культури. При цьому вивчення мови відбувається через пізнання культури, а культура пізнається через засвоєння мови [11].

Аналізуючи визначення компетентностей різними вченими, можна зробити висновок, що полікультурна компетентність є однією з ключових компетентностей, що виділяється як Радою Європи, так і провідними методичними центрами українського освітнього фонду. Означимо, що під полікультурною компетентністю слід розуміти комплексну характеристику індивіда, результативний блок, сформований через знання не тільки рідної, а й інших культур, поведінкові реакції в умовах міжкультурного спілкування та Діалогу Культур. Ми дотримуємося позиції І. Зимньої, яка ставить у центрі уваги студента як бікультурну (вважати полікультурну) особистість, здатну до адекватної соціокультурної діяльності в умовах іншої мовної та культурної спільноти [3].

Висновки. Отже, професійна та полікультурна компетентності є складними особистісними утвореннями, що разом з іншими компетентностями включені до структури складової системної характеристики особистості – її загальножиттєвої компетентності, що формується протягом усього життєвого досвіду людини. Полікультурна компетентність розглядається як певне осо-

бістисне утворення з наявною структурою (компонентами) і характеристикою (змістом компонентів). Від структури та змісту полікультурної підготовки, на думку багатьох дослідників, залежить якість професійної освіти випускника вишу-майбутнього фахівця, зокрема соціономічної сфери.

Таким чином, сучасне інформаційне суспільство зумовило формування цілей освіти не на державному рівні, а перш за все міждержавному, міжнаціональному. Інтеграція у Болонський процес мала сприяти мобільності та розширенню можливостей працевлаштування випускників вищих навчальних закладів у будь-якій з країн-учасниць міжнародної угоди. Перебудова вищої освіти України в межах інтеграції в Болонський процес стосується як змісту навчання, так і його організації. Вимоги мінливої сучасності висунули на перший план не тільки володіння студентом знаннями, а й його здатність реалізувати та ефективно застосовувати їх у житті, його націленість до постійного саморозвитку і самоосвіти. Показниками такої готовності й здатності є сформовані в нього компетентності. Тому особливого значення і набула проблематика компетентнісної освіти та формування різноманітних компетентностей випускника вищого навчального закладу.

Література:

1. Гончаренко Л.А. Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів: навчальний посібник / Л.А. Гончаренко, А.М. Зубко, В.В. Кузьменко. — Херсон: РІПО, 2007. — 176 с.

2. Демура І. Сутність професійних компетентностей / І. Демура // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. — Вип. XXXVIII / заг. ред. проф. В.І. Сипченка. — Слов'янськ: Видавництво центр СДПУ, 2007. — С. 64-716.

3. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности / И.А. Зимняя. — М.: Моск. психол.-соц. институт; Воронеж: МПО «МОДЭК», 2001. — 432 с.

4. Зязюн І.А. Гуманізм освіти ХХІ століття: Філософський і психологічний аспект / І.А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2002. — № 2. — С. 23-34.

5. Назаренко Г.І. Професійна компетентність особистості викладача післядипломної педагогічної освіти / Г.І. Назаренко // Освіта Донбасу. — № 2. — 2010. — С. 80.

6. Перетяга Л.Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів: дис. ... д-ра пед. наук / Людмила Євгенівна Перетяга. — Харків, 2008. — 175 с.

7. Перроті А. Виступ на захист полікультурності / Антоніо Перроті. — Львів: Кальварія, 2001. — 128 с.

8. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О.І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. — 2005. — № 23. — С. 18-24.

9. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. — 2004. — № 4. — С. 138-143.

10. Степанов Є.П. Проблема формування культури міжетнічних відносин у сучасній педагогічній науці / Є.П. Степанов // Освіта Донбасу. — 2010. — № 2. — С. 13.

MULTICULTURAL COMPETENCE AS PART OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS - FUTURE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF SOCIONOMY

Bida O.A.

Abstract. *The relevance of the article is predetermined by the focus of modern pedagogy on reforming the educational system as a result of globalization in our country. In the context of integrational changes and introduction of the Bologna process to the educational system of Ukraine, possession of multicultural competence becomes a compulsory quality of modern professional skills of qualified worker of that «Person-Person» profession as the current trends of the global society in social, cultural, economic and political aspects have led to the formation of international multicultural society.*

As a result of the categorical analysis of terminological triad «competence – professional competence – multicultural competence», the conceptual importance of multicultural competence in training future specialists in socionomy based on the competency approach has been proved in the article.

The phenomenon of multicultural competence in relation to the professional competence of the future specialist in socionomy has been studied in this article. Also the content of the categories of «competence», «professional competence», «multicultural competence» has been revealed. It is proved that multicultural competence is a compulsory quality of specialist's professional competence.

Keywords: *competence, professional competence, multicultural competence, future specialists in socionomy*

ПСИХОЛОГІЧНА ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

УДК 159:371.15

Булгакова О.Ю.

Психологічна основа соціальної взаємодії визначається шляхом посилення на складові спрямованості особистості як системи стійких мотивацій, що як чинник життєдіяльності визначає її стратегію. Стверджується, що система особистісних установок утворює основу стратегічної спрямованості особистості як психологічного утворення, похідного від бачення особою себе у контексті відносин із певним соціумним оточенням. Стратегічна спрямованість особистості відображує індивідуальний стиль діяльності та загострення окремих рис характеру, які є наслідком вирішення постійних актуальних проблем.

Ключові слова: *соціальна взаємодія, спрямованість особистості, особистісна установка, стратегічна спрямованість особистості.*